

VLADIMIR KAVČIČ, TJA IN NAZAJ

Vladimir Kavčič si je izbral za svoj roman *Tja in nazaj** obdobje kominforma, čas velikih, dinamičnih premikov. Pisatelja ne zanimajo toliko zunanji dogodki, ampak predvsem njihove posledice, se pravi, kako so ti dogodki odmevali v njegovih junakih, kakšne spremembe so izzvali v njih, zanima ga torej predvsem njihovo intimno doživljanje velikega zgodovinskega preloma. Tako Kavčič brez nadležnega opisovanja zunanjih faktov in brez lastnih meditacij prikazuje premike, kakor se kažejo v medsebojnih odnosih ljudi in njihovem mentalnem svetu, kar je kvaliteti njegovega dela samo v prid.

Kavčič nikakor noče poenostavljati situacije: njegovim junakom ni na mah vse jasno in v dilemi, ki stoji pred njimi, se prav ne znajdejo; v njih žive usedline preteklosti in z negotovostjo strme v prihodnje dni. Avtor torej nikakor noče svojih junakov razvrščati v shematične razpredelnice in z njimi ravnati po svoji volji. Ta nekam krčevita težnja, da bi bil pravičen in iskren do življenja, je pri Kavčiču očitna in poudarjena: celo junaki, ki so mu bolj ali manj pri srcu, so obremenjeni z nič kaj preveč čednimi moralnimi lastnostmi in pisatelju nikakor ni do tega, da bi jih prikazoval v idealizirani luči.

Kljub temu je njegova vizija življenja nekako hladna in njegova idejna izhodišča izzivajo nekatere ugovore.

Tako se v nasprotju s Kavčičem bojim, da njegov glavni junak z razvojem dejanja ni kaj prida spremenil svojih pogledov na življenje in da so njegove meditacije na začetku romana zelo podobne tistim, ki jih srečamo na koncu. Kavčič se vara, ko meni, da je Dimitrij doživel velike notranje metamorfoze; v bistvu je njegovo končno razglabljanje docela sorodno njegovim pogledom, ki jih je imel še pred kominformom; smisel življenja vidi slej ko prej v goli življenjski akciji, moralne orientacije, konkretnega namena, zaradi katerega bi bil ta napor potreben, sploh ne vidi, zanj obvladujejo življenje suhi, abstraktni cilji, ki se jim mora človek podrediti. Idejni ustroj romana pa nasprotno priča, da je Kavčič zasnoval svojega junaka kot človeka, ki naj bi doživel notranjo prebujo, ki naj bi se notranje osvestil; v nekoliko umetno narejenem koncu namreč postavi pisatelj nasproti dvoje ljudi in dvoje nazorov in ni težko ugotoviti, komu veljajo njegove simpatije: ali nihilistu Dušku, ki se — zvest svojim pogledom — konča s samomorom, ali Dimitriju, ki naj bi se povzpел do višjih spoznanj in z njimi pomiril svojo razdvojenost. Vendar Dimitrij, tak, kakršen stoji pred nami, ne more izpolniti avtorjevih pričakovanj, saj je njegova moralna občutljivost slej ko prej nezadostna, nesposobna ločiti pri ljudeh dobro od slabega, kajti zanj so, kot sam pravi, vsi ljudje »resnični«.

Zanimivo in ilustrativno je, da domala vsi Kavčičevi aktivisti ne zmorejo preprostega ljubezenskega čustva. Tega pisatelj nekako ne opazi do kraja. Dunja, tako zadržto predana velikim revolucionarnim ciljem, prav banalno baranta s svojimi »čustvi« in njena poroka z aktivistom Nikom temelji prav tako na računu kot poroka njene malomeščanske »zoprnice« Rut, da o hladnih razumarskih kombinacijah glavnega junaka sploh ne govorim.

Ne gre seveda zanikati, da Kavčič zelo sugestivno prikazuje te hladne junake, ki žive tako rekoč brez trohice človečnosti, kljub temu da se nenehno

* Vladimir Kavčič, *Tja in nazaj*. Državna založba Slovenije. Tokovi časa. Ljubljana 1962.

ukvarjajo z velikimi cilji. Bralca preprosto zmrazi, toliko ledu je v teh mladih ljudeh, le da Kavčič tega docela ne opazi in da si o njih ni povsem na jasnem, saj se kot pisatelj do svojih junakov ne ograjuje dovolj in jih v svojem idejnem podtekstu ne vrednoti z občutljivim moralnim instrumentom.

Kavčičev namen, da bi bil čimbolj stvaren in neprizadet, se zrcali tudi v formalni podobi dela. Življenje je v tem pripovednem tekstu pokazano iz daljave in dramskih elementov, ki so za avtorja sicer precej značilni, bi v njem zastoj iskali; žal idejni ustroj romana kaže, da se avtorju ni posrečilo povzdigniti dela do uravnotežene epske objektivnosti, za katero je značilna predvsem zanesljiva moralna presoja.

Marjan Brezovar

LOJZE KRAKAR, CVET PELINA

Nova izvirna pesniška knjiga Lojzeta Krakarja¹ predstavlja izbor iz njegove lirične tvornosti v obdobju od izida njegove prve pesniške knjige (*V ozponu mladosti*, 1949) do danes. V tem izredno širokem časovnem razponu, v katerem je celotna slovenska književnost doživela vrsto pomembnih sprememb, je tekel Krakarjev pesniški razvoj zelo počasi, uravnavan s tistih osnovnih pozicij, ki so očitne že v njegovi prvi zbirki in jih označuje predvsem tesna navezanost na realno okolje in idejna enostavnost. Zategadelj večina Krakarjevih pesniških spoznanj pogreša tako v motiviki kakor v izrazu inventivne širine, ki bi tem stvaritvam dajala večjo duhovno prožnost in lirično barvitost. Tako največkrat narativnost prevladuje nad izpovedno dinamiko, racionalni element nad igrivim veseljem v pesniškem preoblikovanju sveta, gostobesednost nad vsebinsko zgoščenostjo. Nedvomno posamezne pesmi izstopajo iz omenjenega povprečja in dosegajo pomembnejše lirične dimenzije; take stvaritve tvorijo vrh Krakarjeve knjige (npr. *Zimska nedelja*, *Helena Maj*).

Zbirko sestavlja pet kompozicijsko in motivno usklajenih ciklusov. Prvi (*Auschwitz*) vsebuje taboriščno tematiko, ki jo označuje specifično baladno vzdušje, porojeno iz emocionalnih in miselnih usedlin v avtorjevi zavesti. Človeška tragika je izpovedana v obliki reminiscenc in vizij, ki pogosto preraščajo ožji zgodovinski okvir bližnje preteklosti, saj jim avtor skuša vdihniti nadčasovni značaj in njih bistvo razširiti v občečloveško veljaven akt. Prevladujejo motivi individualnega junaštva in smrti, bolečine, sramu in groze nad storjenimi zločini, upora itd. Krakar gleda na preteklost predvsem kot njena žrtev, zato je njegov odnos do nje (nenehni protest) kljub miselni linearnosti vseskozi zelo prizadeven, emocionalno zgoščen in zategadelj, v razmerju do ostale knjige, poetsko najučinkovitejši.

Poglavitna tematska komponenta drugega ciklusa (*Kolodvorska restavracija*) je resignacija, izražena v motivih pesniških blodenj, alienacije, bega pred samim seboj v hrup nočnih avantur itd. Večino Krakarjevih refleksij označuje racionalna vsebina, izpovedana s preprostimi liričnimi sredstvi, ki se povsem skladajo z realističnimi stilnimi osnovami te poezije. Vendar Krakarjeva izpoved po večini ni sublimirana do tiste konciznosti, ki jo v načelu uveljavlja

¹ Lojze Krakar, *Cvet pelina*. Cankarjeva založba. Opremil Karel Hrovatin. Triglavsko tiskarna, Ljubljana 1962.